

Predstavnici muške svečane odjeće, cutaway i spencer jakna

Nina Modronja Breyer*

*Zavod za dizajn tekstila i odjeće, Tekstilno-tehnološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Prilaz baruna Filipovića 28a, (nmbreyer@ttf.hr).

Sažetak: Većina današnjih predstavnika muške svečane odjeće potječe iz 18. i 19. stoljeća i kroz vrijeme je doživjelo manje konstrukcijske i dizajnerske izmjene. U ovom radu će biti obrađene konstrukcijske karakteristike i pravila odijevanja cutawaya i spencer jakne. Cutaway je klasični muški gornji odjevni predmet, kaput, koji se nosi isključivo po danu do 18.00 sati. Tokom svog razvoja prolazio je određene preinake u kroju što se odnosi prvenstveno na kopčanje i džepove. Bez obzira na to njegov prepoznatljiv oblik i forma nisu se mijenjale pa ga nije teško prepoznati na slici. Suvremeni način života zahtijeva i drugačiji oblik odijevanja i dress codea. Bez obzira na to ovaj elegantni kaput koji prati liniju tijela nije potpuno zaboravljen iako ima sve manje događanja koja zahtijevaju ovaj oblik odijevanja. Najčešće se nosi na crkvenim vjenčanjima u gotovo cijelom svijetu. U Britaniji se između ostalog nosi na dnevnim događajima u prisutnosti kraljice Elizabete kao što su: Royal Ascot i Trooping the Colour.

Spencer je formalna muška dnevna jakna koja potječe od vojne uniforme 18. st. Legenda kaže da je za nastanak spencer jakne zaslužan general *Spencer*. Tijekom vremena spencer je doživio promjene u konstrukciji i namjeni. S obzirom da pripada formalnoj vrsti odjevnih predmeta postoje pravila s kojim odjevnim predmetima ga se kombinira i nosi. Prvotno korišten kao vojna uniforma kasnije je namjenu našao u ženskoj pa i dječjoj modi.

Ključne riječi: cutaway, morning coat, spencer, formal day wear, general Spencer II

1. UVOD

Cutaway, engleski cut away ['kʌtə'wei] odrezati, odsjeći (Filipović, 255) je poznat i pod nazivom Morning coat (Jutarnji kaput). To je muški kaput koji nose uglavnom diplomati, a ponekad ga nazivaju i dnevni frak (*Frack des Tages – Morning coat*). Nastao u devetnaestom stoljeću kao ležerniji oblik odjeće namijenjen za jutarnje jahanje. S vremenom je postao prihvatljiva zamjena za izvorni oblik fraka i postao službena svečana dnevna odjeća. Malo koji odjevni predmet je stekao takove simpatije kao što je to slučaj kod *spencer jakne*. Iz vojne jakne, spencer se razvio u muški dnevni formalni odjevni predmet, da bi kasnije prilagodbom konstrukcije i kroja postao omiljeni odjevni predmet dama s prijelaza 18. u 19. st. a nakon toga primjenu je našao i u dječjoj modi. U svom klasičnom obliku prisutan je još i danas u muškoj formalnoj odjeći i uniformama.

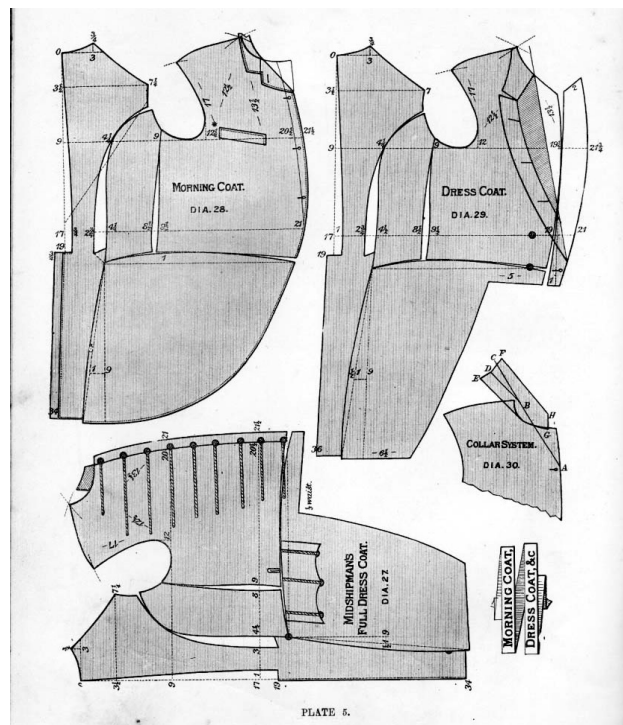
2. CUTAWAY (Jutarnji kaput)

Jutarnji kaput ili *cutaway* je dnevna jakna, duboko krojenog suvrata kopčan jednim gumbom od kojega se zaobljuje prednjica prema stražnjem dijelu. U 19. stoljeću prednjica ja bila zatvorenija i sadržavala više od jednog gumba, kao što se može vidjeti na primjeru prikazanom na slici 1.¹ Na istoj slici prikazan je i kroj formalnijeg fraka što olakšava usporedbu ta dva odjevna predmeta. Lako se mogu uočiti sličnosti i razlike među njima. Kroj leđa kod oba odjevna predmeta izgleda jednako, slika 2, dok je očita razlika u prednjem dijelu, odnosno prednjici. Na leđima se nalaze dva gumba u visini struka gdje se spajaju okomiti ušici s rezom u struku. Također na leđima se nalazi i preklop, što je vidljivo iz slike 2.

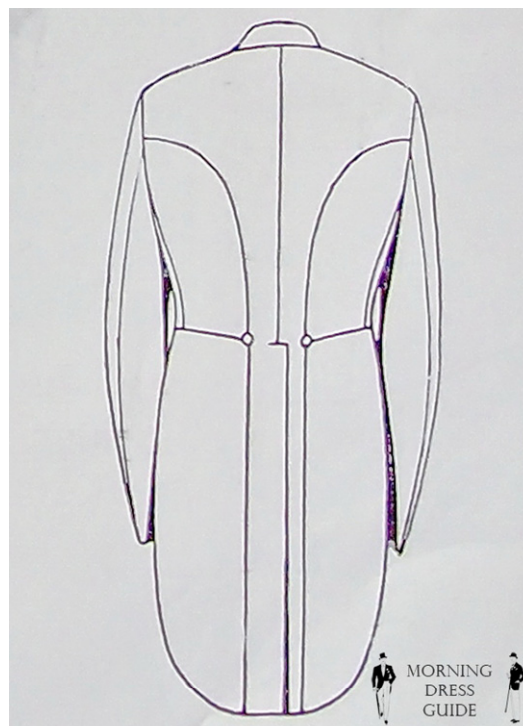
Cutaway ima zaobljenu prednjicu koja se spušta prema leđima. Prednjica se visoko kopča pomoću tri gumba. Frak ima vodoravno rezanu prednjicu, ispod visine struka iz koje se spušta linija prema stražnjem dijelu do određene dužine kroja na stražnjem dijelu. Prednjica je otvorena i kopčanje počinje u visini struka, kopča se jednim gumbom (Kybalova L.).

Poklopci na urezanim džepovima su obično šiljasti, a straga u visini struka su dva gumba. *Cutaway* za razliku od fraka nema obložen suvrat, ima prsni džep za ukrasnu maramicu. Nosi se s košuljom krilo ovratnika i leptir mašnom ili košuljom klasičnog ovratnika s duljom kravatom i prslukom. Kaput može biti krojen iz sive ili crne vunene tkanine. Kao dio dnevne odjeće obično se nosi s hlačama glačanim na crt. Ako je izrađen iz svjetlije vunene tkanine nosi se za dnevne svečane prigode do 17:00 sati i nikako poslije 19:00 sati (Lehnert G.,35).

¹ <http://www.costumes.org/history/100pages/1898cuttersguide1c.htm>

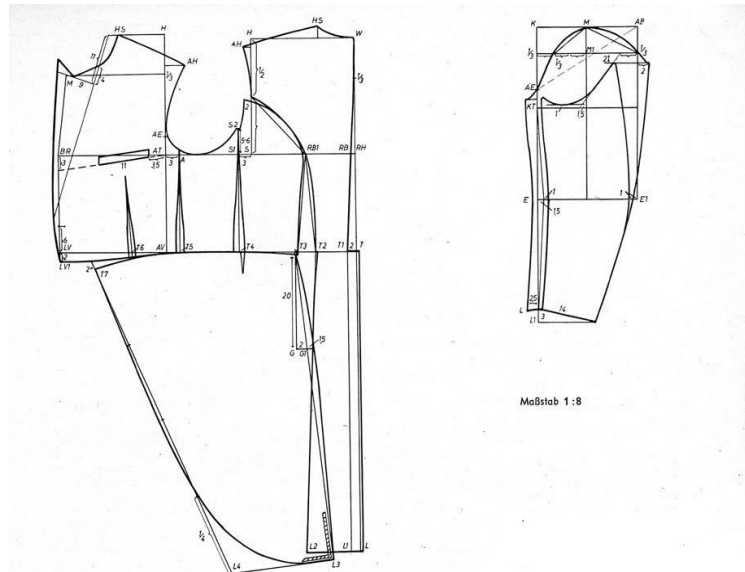
Slika 1: Prikaz kroja Cuttawaya i fraka prema: W. D. F. Vincent iz 1898. godine

Slika 2: Projekt leđa Cuttawaya

Prema kroju prikazanom na slici 3, *das Schneiderhandwerk* iz 1961., *izdanje iz veljače*, visina kopčanja je točno 6 cm iznad struka. Dužina stražnjeg dijela je, prema konstrukciji prikazanoj na slici, nešto ispod koljena, odnosno zakoljene jame straga.

Što se razlikuje od preporučene dužine britanskih i američkih tekstova iz tog perioda prema kojima je dužina stražnjeg dijela nešto kraća od visine koljena.²

Slika 3: Konstukcijski prikaz Cuttaway kroja iz 1961. godine

Cutaway je elegantan odjevni predmet krojen na način da prati liniju tijela što zači da treba pristajati obliku tijela muškarca koji ga nosi. Zbog toga je teško pronaći cutaway koji idealno pristaje tijelu u masovnoj proizvodnji. Takav odjevni predmet najčešće se izrađuje po mjeri, kao što je slučaj u Knize modnoj marci, slika 4.a).

Slika 4. a): Knize cutaway, Slika 4.b):Pravilno odijevanje cutawaya

² <http://www.cutterandtailor.com/forum/index.php?showtopic=726>

U 21. stoljeću cutaway u Britaniji nosi mladoženja, kum i gosti na formalnom crkvenom vjenčanju kao i na dnevnim događanjima u prisutnosti kraljice, kao što su npr. Royal Ascot i Trooping the Colour. U Americi se cutaway nosi uglavnom na formalnim vjenčanjima do 18.00.sati (Kybalova L.).

Pri tome postoje određena pravila kako se odjenuti ispravno, slika 4.b):

1. Cutaway/jutamji kaput crne boje je najviše formalan, dok su tamnosiva i oxford siva također prihvatljive. Materijali od kojih je izrađeni su vuneni flanel, jednobojni ili uzorak riblje kosti. Kopčanje je jednoredno u pravilu jednim gumbom. Prednjica je zaobljena i spušta se prema leđima gdje završava u visini koljena. Suvratak je šiljast i ima samo prsni džep.

2. Hlače su crne na pruge ili tamnosive za najviše formalan oblik odijevanja. Siva pepita tkanina ili riblja kost je manje formalna. Za takve hlače postoje preporuke da se uz njih nosi sivi kaput. Visina struka treba biti dovoljno visoko da pojasnica bude prekrivena prslukom. Hlače imaju jednu faldu na prednjem dijelu na svakoj nogavici, zaglačane su na crtu i nemaju manžete na rubu.

3. Prsluk može biti golublje sive boje, biserno sive, kremsto žuti, kao i crni iako je prema Debrettu crna boja rezervirana za jutro i samo određene funkcije u Londonu tokom dana. Blijede boje mogu biti alternativa. Model prsluka može biti jednoredni s ili bez suvratka (fazone) kao i dvoredni koji već uobičajeno ima suvratak.

4. Košulja koja se nosi ima klasičan ovratnik bijele boje, ukručen i po mogućnosti odvojiv. Tijelo košulje je bijele boje ili blijedih nijansi krem, plave, roza i bijele s plavim prugama. Nose se francuske manžete (*french cuff*).

Iako je vrlo formalna košulja krilo ovratnika se ne preporuča za vjenčanja jer se smatra zastarjelom. Moguće ju je nositi pod određenim uvjetima iako neki i dalje smatraju da nije primjerena za vjenčanja. Ovratnik treba stajati visoko, biti krut i odvojiv. Kravata obavezno treba biti vezana u Ascot čvor. Košulja treba biti isključivo bijela i nosi se samo uz crni kaput, odnosno cutaway.

5. Kravata s košuljom klasičnog ovratnika ručno se veže u 4 koraka. Za košulju krilo ovratnika široka kravata koja se veže u ascot čvor, ne smije se zamijeniti s neformalnom dnevnom kravatom. Kravate trebaju biti blijedo sive ili srebrne boje diskretnog pepita ili Macclesfield uzorka posebno ako je riječ o mladoženji.

6. Cipele trebaju biti crne, lakirane, sjajnih vrhova ili jednako sjajne kao i cijela cipela. Crne čizme s gumbima sa strane i gornjim dijelom od tkanine su zastarjele i ne preporučaju se. Čarape trebaju biti crne svilene ili od kašmira, iako su prihvatljive i druge vrste finog pletiva za čarape.

7. Modni dodaci koji su obavezni su gumbi za manžete. Može se nositi džepni sat s lancem. Jedan cvijet kao što je ruža ili karanfil koji mladoženja nosi kao ukras na vjenčanjima. Debrett predlaže i blijedo žute rukavice od fine semiš kože uz crni kaput. Dok se obično uz sivi kaput nose sive rukavice od jelenje kože. U džepu na prsima može se nositi bijela maramica. Uz navedeno može se nositi štap za hodanje ili zatvoreni kišobran.

8. Na glavi se nosi cilindar koji je obavezan na Royal Ascot utrci. Ako se nosi na vjenčanjima ne nosi se u crkvi kao ni na formalnim fotografijama. Formalniji cilindar je crni svileni, ali ga je teško pronaći pa je druga prihvatljiva opcija cilindar od sivog filca s crnom trakom.³

Cutaway kao i ostali odjevni predmeti engleske klasike koji su se nosili u formalnim i točno propisanim prilikama ne nose se više u tolikoj mjeri. Suvremeni način života i promjene u modi nameću neka druga pravila u odijevanju. Usprkos tome i dalje postoje prilike u kojima muškarac može odjenuti cutaway, a da pritom ne djeluje neprikladno odjeven.

2. SPENCER

Porijeklo spencer jakne je vezano za generala Georga Spencera, (Erl Spencer II (1758.-1834. godine), sl.5.a). Spencer jakna datira od 1790. godine kao vojne uniforme i u originalnoj izvedbi predstavlja tailcoat s odrezanim repovima izrađen od vunene tkanine. Legenda o nastanku spencer jakne, govori da je general Spencer slučajem okolnosti pokrenuo novu modu, kad je stajavši kraj vatre zapalio repove svog tailcoata, te ih nakon toga odrezao. Prema drugom pisanom izvoru, tijekom lova Spencera je razljutilo stalno zapinjanje repova njegova tailcoata za grm kupina, te ih je odrezao.⁴ (Boucher, 1996.) U svom izvornom obliku, duljine do struka, dvorednog kopčanja cijelom prednjom duljinom, stajaćim ovratnikom, epoletama i izvezenim prepletenim čvorovima na rubu orukavlja nosio se kao kratka muška jakna sašiven od crvene vunene tkanine, (Lehnert, G.) sl.5.b).

³ http://www.blacktieguide.com/Supplemental/Morning_Dress.htm

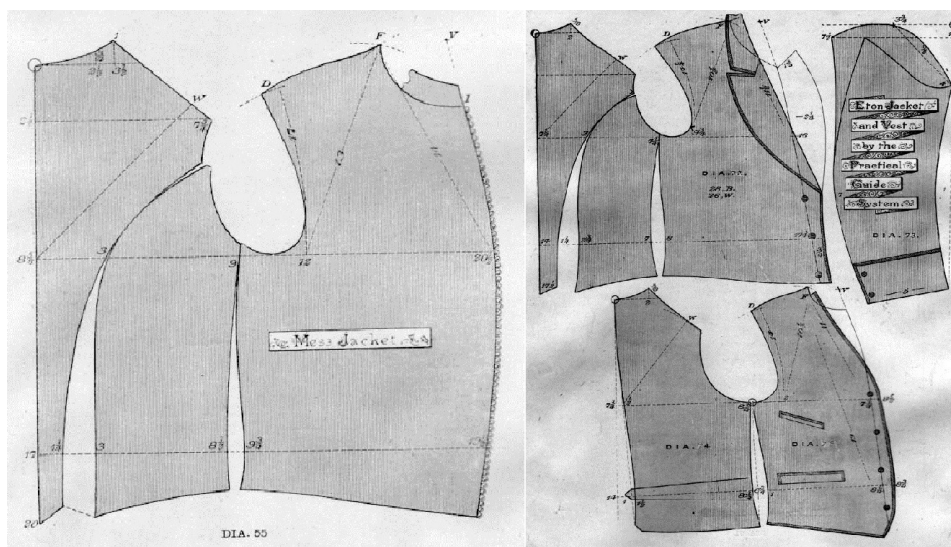
⁴ url=(0038)http://en.wikipedia.org/wiki/Tail_coat

Prednji i stražnji dio je ravno rezan u visini struka. Prednji ušitak je u liniji šava dvorednog kopčanja koji završava u ramenom šavu, dok je stražnji ušitak u šavu koji ulazi u rukavni izrez. Takav oblik spencer jakne ili njegovu izvedenicu možemo još i danas vidjeti u elitnim hotelima i ustanovama kao sastavni dio uniforme liftboya.

Sl. 5.a): George Spencer, 5.b): Vojna kratka muška jakna

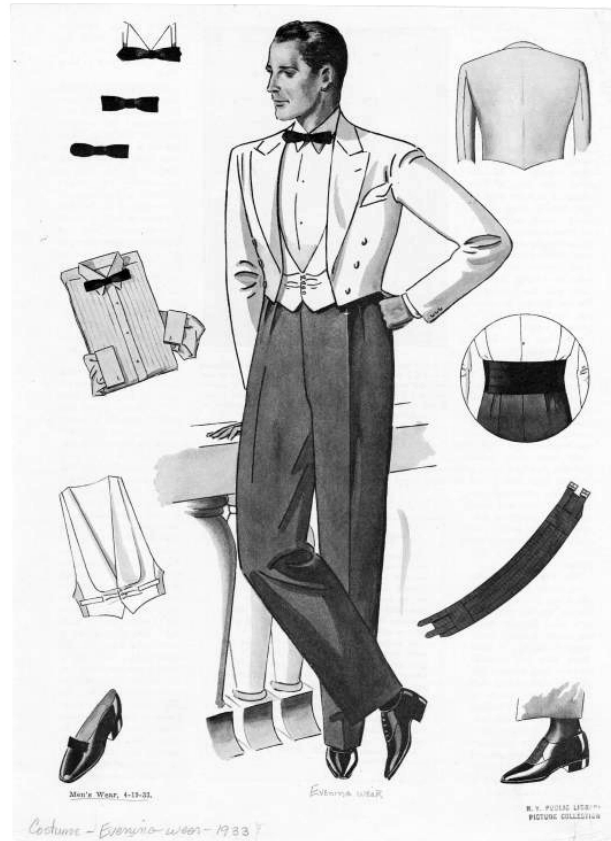
Tijekom vremena u konstrukcijskom djelu dolazi do izmjene na prednjici, koja nije više dvorednog kopčanja. Mijenja se i vratni izrez koji dobiva stajaći ovratnik, u nekim primjerima. Prednjice su razmaknute, s obostrano koso našivena dva ili tri gumba, sl.6a. Tako razdvojene prednjice ostavljaju prostor za upotpunjen svečani izgled spencer jakne s prslukom ili satenskim pojasom-kumerbundom. Suvratci su produljeni i obloženi svilenim satenom. Najdulji dio spencera je uz prednju sredinu, od kud se bočno nastavlja oštrom kosinom do bokova, te uz manji nagib prema stražnjoj sredini tvoreći špic. Na prednjici se nalazi prsni džepić za ukrasnu maramicu i presvučeni satenski ukrasni gumbi, sl.6b.

Sl. 6.a): Jednoredno kopčana spencer jakna sa stajaćim ovratnikom, 6.b): Jednoredno kopčana spencer jakna s klasičnim urezanim ovratnikom i pripadajućim prslukom

S obzirom da spencer jakna pripada skupini formalnih odjevnih predmeta postoji pravilo s kojim odjevnim predmetima ga se kombinira prilikom nošenja u svečanim formalnim prilikama. Na takova pravila treba posebno obratiti pažnji i pridržavati se propisa pri kombiniranju odjevnih predmeta.

Spencer se nosi uz obaveznu košulju s krilo (wing) ovratnikom i leptir mašnu. Boja spencer jakne je obično bijela ili crna. Prsluk može biti od istog materijala ili druge svijetle tkanine. Svileni pojas ili kumerbund obično se bojom i vrstom materijala slaže s leptir mašnom. Hlače koje se nose uz spencer izrađene su od iste tkanine kao i gornji dio (spencer jakna), a sa strane u šavu imaju ušivenu sjajnu vrpču, lacet (Boucher F., Deslandres Y.), sl. 7

Sl. 7: Spencer jakna iz 1933. godine

Postoji opcija kada ga se nosi kao svečanu vojnu odoru, i tada je izrađen iz tamnoplave ili bijele tkanine s izvezenim prepletenim čvorovima, od svilenog konopa, pri kraju orukavlja uz pripadajuće ordrenje, u stilu generala Spencera, sl.8.a). Takav oblik spencer jakne naziva se messh jakna i sastavni je dio svečane škotske odore, nošena uz kilt, sl.8.b).

Sl. 8.a): Varijante svečane vojne spencer jakne, sl. 8.b): Princ Charles u formalnoj messh jakni sa pripadajućim kiltom

Spencer se nije samo nosio kao muška kratka jakna već je krojem prilagođen ženskoj modi od 1790.-1820. godine, sl.9.a) Muška spencer jakna se odijevala za vrtne zabave, ali i za manje svečanosti u zatvorenim prostorima. Ovu vrstu jakne često se može vidjeti i u dječjoj modi sl.9.b). Tijekom 19. stoljeća termin „spencer“ općenito se odnosio na bilo koji oblik jakne krojene do struka. (Hofer, 1984.)

Sl. 9.a): Ženska spencer jakna, sl.9.b): Dječja spencer jakna

LITERATURA

Filipović R., Englesko-hrvatski rječnik, Školska knjiga Zagreb, 1993.

Kybalova, Das grosse Bilderlexikon der Mode, Artia Prag, 1966

Gertrud Lehnert, A History of Fashion in the 20th century, Könemann, Bonn 2000

Boucher, F. and Deslandres, Y. (1996). *A History of costume in the West (New Enlarged Edition)*, Thames and Hudston, London ISBN 0-500-27910-1

Francois Boucher, Yvonne Deslandres, A History of costume in the West (New Enlarged Edition), Thames and Hudston

Lehnert, G. (2000). A History of Fashion in the 20th century, 35. Könemann, Bonn, ISBN 3-8290-2033-3,

Hofer, A. (1984). *Textil-und Mode Lexikon- 5. Aufl.:* Deutscher Fachverlag, Frankfurt/Main, ISBN 3-87150-193-X

INTERNET IZVORI

<http://www.costumes.org/history/100pages/1898cuttersguide1c.htm>

<http://www.cutterandtailor.com/forum/index.php?showtopic=726>

http://www.blacktieguide.com/Supplemental/Morning_Dress.htm

Popis slika:

Slika 1: <http://www.costumes.org/history/victorian/1898cutterspracticalguidepart1/80.jpg>

Slika 2: http://www.blacktieguide.com/Supplemental/Morning_Dress.htm

Slika 3: <http://www.cutterandtailor.com/forum/index.php?showtopic=726>

Slika 4.a): <http://andrewsandpygott.wordpress.com/morning-coats/>

Slika 4.b): http://www.blacktieguide.com/Supplemental/Morning_Dress.htm

Slika 5.a): http://en.wikipedia.org/wiki/File:George_Spencer,_2nd_Earl_Spencer.jpg

Slika

5.b): http://4.bp.blogspot.com/_FOXStASY67Q/TKn8N0epi1I/AAAAAAAAACQE/IDp2VCZTkPY/s1600/black+spencer.jpg

Slika 6.a): <http://thecostumersmanifesto.com/costumeoldsite/history/100pages/1893cutters2c.htm>

Slika 6.b): <http://thecostumersmanifesto.com/costumeoldsite/history/100pages/1893cutters2c.htm>

Slika 7: http://bricksinsuit.blogspot.com/2010/08/elegance-today-part-2-revised-and_21.html

Slika 8.a): <http://www.savilerow-style.com/issue030/images/srmilitary.jpg>

Slika 8.b): <http://img.photobucket.com/albums/v301/proffesor/looks/prince-charles-in-kilt.jpg>

Slika

9.a): http://1.bp.blogspot.com/_LCVZWFAEodk/Rpqqzt6CcWI/AAAAAAAAAF5c/yugBV9brsdQ/s320/spencer%2Bjacket.jpg

Slika 9.b): <http://www.lisajohnsonrichards.com/blog/wp-content/uploads/2013/09/RegencyBoy4.jpg>